

pokušamo da nađemo izlaz iz tog začaranog kruga. Uočićemo međutim da je Dubravka govorila o srpskim ustavima, odnosno o najvišim pravnim aktima ove države u periodu od 19. veka do danas. S druge strane, Dejan predlaže da se bavimo “ustavom”. On bi voleo da “mi” napišemo jedan ustavni model, koji bi pokazao da smo u stanju ne samo da ukazujemo na slabosti postojećeg stanja, već i da formulišemo ustavnu demokratiju kao pozitivnu vrednosno-institucionalnu alternativu onome što se doima kao loša beskonačnost.

Nije nepoznata praksa, ni u uporednom iskustvu ni u Srbiji, da pojedinci ili grupe koji su udaljeni od vlasti, a koji su nezadovoljni postojećim ustavnim dizajnom ili stanjem u društvu, napišu tekst koji izgleda kao ustav.¹ Ovakav tekst se najčešće naziva modelom ustava, kako bi se naglasio njegov ne-autoritativni, ili ne-pravni karakter. To ga razlikuje od tekstova koji se nazivaju “nacrtom” ili “predlogom ustava”, a koje razumemo kao korake u pravnoj proceduri pripreme i donošenja najvišeg pravnog akta. Za tako pripremljen model ustava ponekad se koristi i pomalo podrugljiv termin “kuhinjski ustav”, što upućuje na razliku između privatnog i javnog: mi možemo verovati da znamo kako treba da izgleda dobar ustav, možemo te ideje uobličiti u tekst koji će izgledati kao ustav, i možemo ga ponuditi javnosti. Međutim, mi nemamo kapacitet da taj tekst prevedemo u političku opciju koja bi imala autoritet oficijelnog nacrta ili predloga. Često nismo sigurni ni da li će javnost kojoj se obraćamo uzeti ozbiljno taj naš spis.

Kuhinjska metafora kao oznaka za civilnu inicijativu lišenu političkog uticaja ipak nije do kraja empirijski pouzdana: metafora se ponekad koristi sa potpuno suprotnim značenjem, da identifikuje ustavotvorni postupak iz koga političke elite isključuju javnost ili drugačija politička mišljenja. Ponekad vladajuća stranka ili koalicija koriste ustavnu reviziju kao instrument za davanje najveće pravne snage, odnosno garantovanje posebne pravne zaštite njihovim parcijalnim interesima ili posebnim pogledima na svet. Ponekad ćemo videti većinsku stranku ili koaliciju koja uzurpira pravo da govori u ime posebnog dobra pred-političke većinske grupe, pretvarajući na primer u ustavnu normu sopstvenu ideološku verziju “nacionalnog interesa”. Politička opcija koja u datom trenutku ima većinu dovoljnu za ustavnu reviziju ustavno uobličava svoje preference efektivno ignorišući one političke snage i segmente društva koji se ne slažu sa predloženim rešenjem, ili one koje predloženo rešenje isključuje iz zajednice ravnopravnih građana.²

Zato pomenuta metafora, ma koliko stilski jeftino izgledala, upućuje na važnu lekciju: većinsko odlučivanje, sve iako je demokratski-proceduralno korektno, odnosno čak i ako ne dobija razmere nelegitimnog nametanja političke volje oponentima ili manjinskim grupama, nije pouzdano pravilo za ustavnu reviziju. Najjednostavnije, ustavotvorna procedura treba da bude inkluzivna zato što će ustav važiti za sve. Naravno, uvek se može primetiti da i zakoni i druga pravila usvojena procedurom većinskog odlučivanja važe za sve koji se nađu u situaciji definisanoj normom. Međutim, logika ustavnog važenja različita je od logike važenja drugih obavezujućih normi. Pri tom, nije reč samo o tome da je ustav najviši pravni akt. Ustav je i utemeljujući akt. Šta to znači? Ustav definiše zajednicu i položaj pojedinca u njoj prevodeći u pozitivno pravo: 1) apstraktne moralne zahteve koje građani mogu legitimno ispostaviti jedni drugima (osnovna prava), 2) apstraktne moralne zahteve koje građani mogu legitimno ispostaviti državi (zaštita osnovnih prava, pravna sigurnost, socijalna pravda, poštovanje načela neutralnosti u aktivnostima državnih organa, pravo građana da zahtevaju od države opravdanje bilo kog njenog akta, itd), 3) cenu koju građani moraju da plate za ispunjenje zahteva pod 1) i 2), upravo cenu koju oni moraju da plate tek ukoliko su zahtevi pod 1) i 2) ispunjeni, to jest ukoliko vlast zadovoljava kriterijume legitimiteta. Ovu cenu koja